

**ULOGA APOSTOLSKOG DELEGATA PIERREA
BASTIENA U NE/RJEŠAVANJU PROBLEMA
RASPODJELE ŽUPA U VRHBOSANSKOJ
NADBISKUPIJI (1910. - 1914.)**

Milenko Krešić

UDK: 27-722.51 Stadler,J.:27-789.32(497.6)
342.33:27-774]“1881/1910“(497.6)
272-732.2-722.54 Bastien, P. (497.6)“1881/1910“
<https://doi.org/10.34075/cs.57.3.2>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 11/2021.

Katolički bogoslovni fakultet
Univerziteta u Sarajevu
milenkokresic1@gmail.com

Sažetak

Rad je podijeljen u dva dijela. Prvi dio prikazuje kratku povijest prijepora između nadbiskupa Stadlera i franjevaca u Bosni oko raspodjele župa od 1881. do 1910. i služi kao uvodno poglavlje u drugi dio rada, koji obrađuje ulogu apostolskog delegata Pierrea Bastiena u rješavanju, odnosno nerješavanju ovog problema u Vrhbosanskoj nadbiskupiji u vrijeme nadbiskupa Stadlera i apostolske vizitacije delegata Bastiena koja je trajala od kraja 1910. do sredine 1914. godine. Prvi dio rada rađen je uglavnom na temelju dostupne literature u kojoj je tema poprilično dostatno obrađena, a drugi dio na temelju neobjavljenog arhivskog gradiva, uglavnom Apostolskog vatikanskog arhiva. Apostolski delegat Bastien bavio se ovom problematikom intenzivno 1911. - 1912. godine. Nudio je nekoliko rješenja. Međutim, konačno je bilo da ostane status quo, s time da se nadbiskupu Stadleru ograniči pravo osnivanja novih župa, što je bilo u skladu sa željom franjevaca i austrougarske vlade.

Ključne riječi: problem župa, Vrhbosanska nadbiskupija, ap. delegat Pierre Bastien, nadbiskup Stadler, franjevci.

UVOD

Pitanje kontroverzije između nadbiskupa Stadlera i bosanskih franjevaca oko župa nije nešto nepoznato u hrvatskoj crkvenoj historiografiji. Tim pitanjem bavilo se više autora, a u posljednjih 30-ak godina: Marko Karamatić u studiji *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878 - 1914.*, Petar Vrankić u *Religion und Politik in Bosnien und der Herzegowina (1878 - 1918)*, Mato

Drljo u svojoj doktorskoj disertaciji koja je prevedena i objavljena na hrvatskom pod naslovom *Obnova redovne crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini i pitanje pravnog uređenja župa (1881. - 1883)*, Zoran Grijak: *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera* te Velimir Blažević u studiji *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler* i članku istog, ali skraćenog sadržaja „Stadler i franjevci”.¹ Svi spomenuti autori bavili su se ovom problematikom uglavnom od njezina početka 1881. do 1910., s naglaskom na najintenzivnije razdoblje, Drljo isključivo, od 1881., tj. od pokretanja pitanja do dekreta *Cum inter* iz 1883. kojim je ovo pitanje bilo ili, bolje rečeno, trebalo biti riješeno. Misijom apostolskog delegata Pierra Bastiena² i njegovom ulogom u rješavanju ovog pitanja koja je trajala od 1910. do 1914. spomenuti autori, premda je ponegdje spominju, nisu se bavili. Stoga je u ovom radu naglasak upravo na misiji delegata Bastiena i njegovoj ulozi u rješavanju ovog pitanja, čime se rad bavi u drugom poglavlju uglavnom na osnovi neobjavljenih arhivskih spisa. Prvo poglavlje, naslovljeno „Kratka povijest prijepora”, služi kao uvodno poglavlje i rađeno je pretežito na temelju radova gore spomenutih autora. Premda je misija apostolskog delegata Bastiena bila za čitavu Bosnu i Hercegovinu, problem župa kojim se on bavio bio je uglavnom ograničen na Vrhbosansku nadbiskupiju, te je stoga i ovaj rad naslovljen „Uloga apostolskog delegata Pierrea Bastiena u ne/rješavanju problema oko raspodjele župa u Vrhbosanskoj nadbiskupiji (1911. - 1914.)”.

¹ Marko Karamatić, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878-1914.*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 1992; Petar Vrankić, *Religion und Politik in Bosnien und der Herzegowina (1878-1918)*, Schönningh, Paderborn – München – Wien – Zürich, 1998; Mato Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini i pitanje pravnog uređenja župa (1881-1883): povijesno-pravni rad na temelju neobjavljenih dokumenata*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2001; Zoran Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Hrvatski institut za povijest: Dom i svijet – Vrhbosanska nadbiskupija, Zagreb – Sarajevo, 2001; Velimir Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2000; Velimir Blažević, *Stadler i franjevci, Josip Stadler život i djelo: zbornik radova međunarodnih znanstvenih skupova o dr. Josipu Stadleru, održanih u Zagrebu prigodom 80. obljetnice smrti prvoga vrhbosanskog nadbiskupa*, prir. Pavo Jurišić, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1999.

² Pierre Bastien (1866. - 1943.), belgijski benediktinac iz opatije Maredsосу. Za svećenika zaređen 1890. Na sveučilištu u Louvainu studirao kanonsko pravo. Predavao redovničko pravo na Učilištu sv. Anzelma u Rimu. Smatran je vrsnim pravnikom. Bio je savjetnik više rimskih kongregacija, jedan od urednika *Acta Apostolicae Sedis* i suradnik u izradi *Zakonika kanonskog prava* iz 1917. Slovio je kao povjerljiva osoba tadašnjega državnog tajnika kard. Merryja del Vala i austrougarskog veleposlanstva pri Svetoj Stolici. Apostolski delegat u Bosni i Hercegovini od 1910. do 1914. Više o Bastienu: P. Vrankić, *Religion und Politik*, 501-502.

1. KRATKA POVIJEST PRIJEPORA

U vrijeme uspostave redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini sve su župe, osim u Trebinjsko-mrkanskoj biskupiji, pastorizirali franjevci. Bosna i Hercegovina bila je podijeljena u dva apostolska vikarijata – Bosanski i Hercegovački. Bosanski apostolski vikarijat, tj. područje koje će uspostavom redovite crkvene hijerarhije pripasti Vrhbosanskoj nadbiskupiji i Banjalučkoj biskupiji, imao je 87 župa, a Hercegovački, koji će pripasti Mostarsko-duvanjskoj biskupiji, 27 župa.³ *Konvencija* između Austro-Ugarske Monarhije i Svete Stolice od 8. lipnja 1881. i bula, odnosno apostolsko pismo Lava XIII. *Ex hac augusta* od 5. srpnja iste godine kojim je uspostavljena redovita crkvena hijerarhija u Bosni i Hercegovini, ne predviđa ništa o budućoj naravi tih župa, nego oba dokumenta jednostavno govore da se u Sarajevskoj, odnosno Vrhbosanskoj nadbiskupiji ima ustanoviti sjemenište za dijecezanski kler koje će zajedno s franjevačkim raditi u vinogradu Gospodnjem.⁴

Kako bi se izbjegle buduće nesuglasice i nesporazumi između biskupa i franjevačke uprave, nadbiskup Stadler je za vrijeme svoga boravka u Rimu prilikom konsakracije u studenome i prosincu 1881. uputio tri pisma papi Lavu XIII., moleći ga da se sve župe, odnosno sve osim onih povezanih sa samostanima u Bosni i Hercegovini proglase župama slobodnog raspolaganja (*liberae collationis*) mjesnog ordinarija. Naime, Stadler ovo nije molio bez razloga. U ruci je imao jedan izvještaj Zemaljske vlade iz Sarajeva o prilikama u Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini u kojem je stajalo da su sve župe podložne pojedinim franjevačkim samostanima, da samostani imaju „jus patronatus” nad župama te da su stoga sve župa inkorporirane samostanima.⁵ Na Stadlerove molbe odgovorila je *Kongre-*

³ Župe su poimence spomenute u buli *Ex hac augusta*, Leon XIII., *Ex hac augusta. Litterae apostolicae quibus hierarchia episcopalis in Bosnia et Herzegovina instituitur – Apostolsko pismo kojim se ustanovljuje biskupska hijerarhija u Bosni i Hercegovini*, Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2006., 28-30.

⁴ U Konvenciji stoji: „[...] da se revno brinu o svetoj službi i u dušobrižništvu zajedno s franjevačkim klerom”. Tekst *Konvencije* na talijanskom i u hrvatskom prijevodu u: Tomo Vukšić, *Pravni okvir djelovanja Katoličke Crkve i neki podaci o katolicima krajem 19. i početkom 20. stoljeća u Crnoj Gori, Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, *Vrhbosnensia* 19 (2015.), 2, 373-376. Citirani tekst: 375. U buli stoji: „[...] radnika svjetovnog klera koji će vjerno i radosno obrađivati Gospodnji vinograd, povezani jednim duhom ljubavi i sloge s pitomcima redovničkog ustroja”. *Ex hac augusta*, 33.

⁵ P. Vrankić, *Religion und Politik*, 536-538. Latinski tekst da samostani imaju „jus patronatus”, 537, bilj. 2; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josp Stadler*, 12-14; M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 100-103.

gacija za izvanredne crkvene poslove 10. prosinca 1881. dekretom *Cum providentia*, kojim se odredilo da se sve župe u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, osim onih povezanih sa samostanima, stavljaju na slobodno raspolaganje mjesnom ordinariju. Provedba dekreta trebala je pričekati godinu dana, tijekom kojeg su razdoblja franjevci imali priliku iznijeti pred Svetu Stolicu dokaze ako misle da imaju posebna prava na župe.⁶ Kako dekret *Cum providentia* ipak nije dao konačno rješenje, nego je ostavio franjevcima mogućnost dokazivanja svojih prava, nadbiskup Stadler je po povratku u Bosnu pitanje župa pokušao riješiti dogovorno s franjevcima. Ponudio je provincijalu u veljači 1882. da franjevci predlože koliko bi župa bili spremni predati ordinariju na slobodno raspolaganje. Ukoliko bi se on s time složio, predložio je da obojica pišu Svetoj Stolici da njihov dogovor potvrdi.⁷ Početkom ljeta 1882. Bosnu je trebao pohoditi general Reda fra Bernardin da Portogruaro. Jedno od pitanja koje je trebao riješiti tijekom ove vizitacije bilo je i pitanje župa, o čemu je general razgovarao s nadbiskupom Stadlerom krajem lipnja 1882. Nadbiskup je generalu ponudio isto što i provincijalu nešto ranije u veljači, dodajući, kako bi olakšao rješenje problema, da će dijecezanski svećenici nastaviti plaćati samostanima istu svotu koju su plaćali ranije redovnički kroz sljedećih 25 godina.⁸ Nakon sastanka s nadbiskupom Stadlerom sastao se Provincijski kapitul koncem srpnja 1882. u Fojnici, na kojem je bio prisutan i general Reda. Na Kapitul se, između ostalog, raspravljalo i o pitanju župa. Odlučeno je da se nadbiskupu Stadleru, koji je u to vrijeme bio i upravitelj Banjalučke biskupije, ustupe 24 od tada postojeće 94 župe, i to 16 župa u Vrhbosanskoj nadbiskupiji i 8 u Banjolučkoj biskupiji⁹. Franjevci su postavili i neke uvjete, među kojima je bio i onaj da su svećenici s ustupljenih župa dužni doprinositi dotičnom samostanu 25 godina isti doprinos koji je plaćao župnik redovnik.¹⁰ O odluci Kapitula obavijestio je nadbiskupa Stadlera general Reda. Primivši generalovo pismo, Stadler se posavjetovao s kanonicima. Odgovorio je generalu

⁶ Prijepis dekreta *Cum providentia*, u: M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 103-104. Pogledati također: V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 14-15; P. Vrankić, *Religion und Politik*, 539; Z. Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, 125-126.

⁷ M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 110; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 15.

⁸ M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 113-114.

⁹ Stadler je bio upravitelj Banjalučke biskupije od 1882. – 1884.

¹⁰ M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 114-118; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 16-17. Drljo i Blažević na dotičnim stranicama donose popis župa. Pogledati također: P. Vrankić, *Religion und Politik*, 540; Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 126.

početkom rujna 1882. da ponuđeni prijedlog ne može prihvatiti te je zatražio da mu se ustupi polovica župa. U Vrhbosanskoj nadbiskupiji pored ponuđenih 16 još 19, a u Banjolučkoj biskupiji pored ponuđenih 8 još i župa Banja Luka.¹¹

Potom se u slučaju umiješala austrougarska vlast, odnosno zajednički ministar financija i stvari politički gospodar Bosne i Hercegovine Benjamin Kállay. On je predložio provincijalu Čavaroviću 13. rujna 1882. godine¹² da nadbiskupu ustupe još 8 župa, a zauzvrat će austrougarska vlast nastojati kod Svete Stolice da se za banjalučkog administratora imenuje jedan bosanski franjevac te će također kod Svete Stolice zastupati interese franjevacu u pitanju župa.¹³ Držeći se obećanja ministra Kállaya, provincijal je 9. studenog 1882. uputio Stadleru dopis i ponudio pored već ponuđenih 16 u Vrhbosanskoj nadbiskupiji još 8 župa, uz uvjet da se sve ostale proglaše „mensae conventus” samostana kojem su do tada pripadale i da, ukoliko se od franjevačkih župa odvoji koja nova župa, i ona treba pripasti franjevcima.¹⁴ Stadler je odbio provincijalovu ponudu i s obzirom na odabir župa i na uvjete. Naime, ponuđene župe bile su lošije i s manjim brojem vjernika. Prema ovoj ponudi franjevci bi u Vrhbosanskoj nadbiskupiji u svojim župama imali 4 puta više vjernika nego dijecezanski svećenici, a u Banjolučkoj biskupiji 3 puta više. Tada je sveukupno u Vrhbosanskoj nadbiskupiji bilo 118 132 vjernika. U franjevačkim župama bi prema Čavarovićevoj ponudi ostalo 93 145, a u dijecezanskim 24 587 vjernika. U Banjolučkoj

¹¹ M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 118-120; V. Blažević, *Bosanski franjevci*, 17-19; P. Vrankić, *Religion und Politik*, 540-541; Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 126.

¹² Podatak da su se Kállay i Čavarović susreli u Sarajevu 13. rujna 1882. i da je Kállay Čavaroviću predložio spomenutu ponudu, donosi Grijak na temelju Čavarovićeva pisma Kállayu od 24. 12. 1882. Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 641, bilj. 639

¹³ Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 126; M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 125-127. Blažević ne donosi podatak o Kállayevoj ponudi banjolučke biskupske stolice, a Vrankić o Kállayevoj ponudi župa. V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 20-21; P. Vrankić, *Religion und Politik*, 542.

¹⁴ M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 127; P. Vrankić, *Religion und Politik*, 542. Blažević ne donosi uvjet da buduće župe budu redovničke. V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 21-22. Iz originalnog dokumenta razvidno je da je taj uvjet postojao: „Wenn aus kirchenrechtlichen Gründen in Ortschaften, die zu einer Pfarre, welche mensa conventus ist, gehören, eine neue Pfarre errichtet werden soll, so hat auch letztere collationis regularium zu sein, so dass der gegenwärtige Territorialumfang der Franziskaner Pfarren den Franziskanern auch für alle Zukunft gesichert bleibt.” Čavarović Stadleru 9. 11. 1882., Haus-, Hof Staatsarchiv (HHStA), Wien, F 27/41(9), f. 201v. I Drljo i Vrankić i Blažević donose popis ponuđenih župa.

biskupiji od sveukupnih 34 000 vjernika u franjevačkim župama bi ostalo 26 000, a u dijecezanskim 7721 vjernik. Stadler nije mogao prihvatiti ni uvjet da nove župe nastale cijepanjem franjevačkih pripadnu franjevcima, jer se to protivilo konstituciji *Romanos Pontifices* koju je papa Lav XIII. objavio za Englesku i Škotsku 1881. i prema kojoj sve nove župe nastale dijeljenjem redovničkih pripadaju mjesnom ordinariju.¹⁵

Kako nije došlo do međusobnog dogovora stvar je ponovno došla pred Svetu Stolicu. Sveti Otac slučaj je povjerio *Kongregaciji za izvanredne crkvene poslove*. Ovdje ne treba izgubiti iz vida da je Sveta Stolica znala stavove austrougarskih vlasti koje su zastupale interese franjevacu kao i za stavove generalne uprave franjevačkog reda.¹⁶ *Kongregacija* je 14. ožujka 1883. uz odobrenje pape Lava XIII. donijela dekret poznat po nazivom *Cum inter*, kojim je ovo pitanje riješila. Dekretom je odlučeno da franjevci imaju nadbiskupu na slobodno raspolaganje prepustiti 35 župa, od koji 24 već ponuđene u Vrhbosanskoj nadbiskupiji i 9 u Banjolučkoj biskupiji te još 2 neimenovane u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Franjevcima je ostalo 58 župa. Osim toga, riješeno je i pitanje postavljanja i uklanjanja župnika na franjevačkim župama pri čemu se trebalo držati apostolske konstitucije *Firmandis* te instrukcija *Kongregacije za širenje vjere* izdanih za Bosnu i Hercegovinu 1787. i 1852. te pitanje osnivanja novih župa cijepanjem već postojećih franjevačkih, pri čemu se trebalo držati apostolske konstitucije *Romanos Pontifices* prema kojoj sve nove župe idu na slobodno raspolaganje ordinariju.¹⁷ Konstitucija *Firmandis* i instrukcije *Kongregacije za širenje vjere* za Bosnu i Hercegovinu iz 1787. i 1852. određivale su da su redovnici u pastoralu u svemu podložni biskupu koji ih može premjestiti isto kao i redovnički poglavar te potvrditi i odbiti njihovo postavljanje ovisno o procjeni njihove prikladnosti.¹⁸

Dekret su prihvatile obadvije strane, međutim ni jedna ni druga nije bila s njim u potpunosti zadovoljna. Stadler nije bio zadovo-

¹⁵ M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 128-129; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 24; P. Vrankić, *Religion und Politik*, 542; Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 127.

¹⁶ P. Vrankić, *Religion und Politik*, 543-545; Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 127-128.

¹⁷ Prijepis dekreta *Cum inter* u: M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 184-185; Vidi također: M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 181-186; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 28-29; P. Vrankić, *Religion und Politik*, 545-546; Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 128. Sadržaj konstitucije *Romanos Pontifices*: P. Vrankić, *Religion und Politik*, 546, bilj. 6.

¹⁸ Sadržaj konstitucije *Firmandis* i instrukcija u: M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 183, bilj. 48, 49 i 50.

ljan s brojem župa koje je dobio, a franjevci što se u dekretu našla konstitucija *Romanos Pontifices*. I jedna i druga strana pokušat će dekret mijenjati. Franjevci u smislu da se u Bosni ne primjenjuje konstitucija *Romanos Pontifices*, a Stadler da mu se dodijele preostale franjevačke župe na slobodno raspolaganje. Tako je provincijal fra Andrija Buzuk molio papu Lava XIII. u siječnju 1894. da se na Bosnu ne primjenjuje konstitucija *Romanos Pontifices* izdana za Englesku i Škotsku, jer se u Bosni ne radi o misijskim postajama, nego o pravim župama.¹⁹ Molbu slična sadržaja uputio je Svetoj Stolici i sljedeći provincijal, fra Stjepan Čičak, krajem kolovoza 1896. kao i generalni prokurator Reda fra Rafael ab Aurelicao.²⁰ Pozitivan odgovor bilo je iluzorno očekivati jer je Sveta Stolica, odnosno *Kongregacija za izvanredne crkvene poslove* već ranije 1893. na sličan upit biskupa Markovića odgovorila da redovnici u takvom slučaju nemaju pravo na župe i da im ih biskup može povjeriti jedino uz odobrenje Svete Stolice, ali da one i dalje ostaju slobodnog raspolaganja.²¹ I nadbiskup Stadler je dva puta pokušao utjecati na reviziju dekreta *Cum inter* iz 1883. Prvi put to je bilo 1898. nakon konstitucije *Felicitate quadam* (1897.), koja je inaugurirala reformu Franjevačkog reda. Nadbiskup Stadler, predviđajući da mnogi franjevci u Bosni neće moći prihvatiti reformu, nego da će se sekularizirati, zatražio je od Svete Stolice da mu dodijeli sve franjevačke župe na slobodno raspolaganje kako bi imao gdje postaviti sekularizirane franjevce.²² Čuvši za Stadlerovu molbu, uprava Bosanske franjevačke provincije, shvativši da bi to moglo značiti propast Provincije, stupila je u žestoku obranu svojih prava na župe. Po uhodanoj matrici iz 1882./1883. saveznike su pronašli u austro-ugarskim vlastima i generalnoj upravi Reda. Zahvaljujući njima *Kongregacija za biskupe i redovnike* donijela je zaključak da je Stadlerov zahtjev preuranjen, ako bi mu se udovoljilo nanio bi veliku štetu Redu Male braće te da se treba držati dekreta iz 1883. godine.²³ Drugi Stadlerov pokušaj uslijedio je 1910. u vrijeme žestokih prijepora pa čak i neprijateljstva koja su se očitovali na političkom

¹⁹ V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 42-43.

²⁰ P. Vrankić, *Religion und Politik*, 548; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 43-44.

²¹ P. Vrankić, *Religion und Politik*, 547, posebno bilj. 2 i 4; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 44-45.

²² P. Vrankić, *Religion und Politik*, 549, posebno bilj. 2 i 3; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 30-31.

²³ P. Vrankić, *Religion und Politik*, 550-551; V. Blažević, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, 31-37; Z. Grijak, *Politička djelatnost*, 134-137. O političkom upletanju austro-ugarskih vladi u slučaj: Vrankić i Grijak, navedene stranice.

polju između nadbiskupa i franjevaca. Naime u to vrijeme trajao je žestok sukob između dvije hrvatske političke opcije u Bosni i Hercegovini, Stadlerove *Hrvatske katoličke udruge*, uz koju je pristajao dijecezanski kler, i *Hrvatske narodne zajednice*, koju su predvodili neki laici, a uz koju su pristajali franjevci.²⁴ Suočen s neposlušnošću franjevaca na političkom polju, s njihovim opiranjem uvođenju kongruie (dostojnog uzdržavanja svećenika) za koju se zdušno zalagao²⁵, Stadler je u proljeće i u jesen 1910. ponovno zatražio od Svete Stolice revitalizaciju dekreta *Cum providentia* iz 1881., tj. da se sve župe u Vrhbosanskoj nadbiskupiji osim onih povezanih sa samostanima proglase župama slobodnog raspolaganja.²⁶ Međutim, ni druga strana nije mirovala. Uz pomoć domaćih političara koji su je zdušno podupirali u borbi protiv Stadlera, austrougarske diplomacije i generalne uprave Reda u Rimu uspjela je isposlovati da Sveta Stolica ništa o tom pitanju neće poduzimati bez dogovora s vladom u Beču.²⁷ Uvidjevši da su razdori među suprotstavljenim stranama u Bosni doista veliki, Sveta Stolica je pravorijek u sva tri pitanja, u pitanju politike, u pitanju kongruie i u pitanju župa, odlučila pridržati sebi i u Bosu poslati apostolskog delegata, o čemu je papa Pio X. dana 28. studenog 1910. obavijestio nadbiskupa Stadlera, biskupe sufragane i dvojicu franjevačkih provincijala.²⁸ Za delegata je izabran belgijski benediktinac Pierre Bastien koji je došao u Bosnu krajem prosinca 1910.

²⁴ O ovome postoji opširna literatura. U posljednje vrijeme: Milenko Krešić, Nadbiskup Stadler i Hrvatska narodna zajednica: nastanak i razvoj sukoba te misija izmirenja apostolskog delegata P. Bastiena (1908. - 1912.), *Vrhbosnensia* 23 (2019.), 2, 483-494; Petar Vrankić, Apostolski pohod (vizitacija) Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini 1910. - 1914. Prvi dio: Uzroci, početak i značenje apostolskog pohoda u svjetlu suvremenih izvora 1908. - 1910., *Hercegovina. Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe* 7 (2021.), serija 3, 138-195.

²⁵ O Stadlerovim nastojanjima u uvođenju kongruie: Milenko Krešić, Nastojanja nadbiskupa Stadlera oko uvođenja kongruie za katolički kler u Bosni i Hercegovini od 1882. do 1910. godine, *Hercegovina. Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe* 7 (2021.), serija 3, 245-274.

²⁶ P. Vrankić, Apostolski pohod (vizitacija) Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini 1910. - 1914., 179-182. 190. Revitalizaciju dekreta *Cum providentia* zatražili su također vrhbosanski dijecezanski svećenici u jednoj promemoriji papi Piju X. dana 22. rujna 1910., AAV, AA, EE, SS, Austria, Pos. 1028, Fasc. 439, f. 81r.

²⁷ P. Vrankić, Apostolski pohod (vizitacija) Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini 1910. - 1914., 182. 191-195; M. Krešić, Nadbiskup Stadler i Hrvatska narodna zajednica: nastanak i razvoj sukoba te misija izmirenja apostolskog delegata P. Bastiena (1908. - 1912.), 493-494.

²⁸ Pio X. Stadleru i ostalima, 28. 11. 1910., Archivio Apostolico Vaticano (AAV), *Segr. Stato*, Rubr., 247, Fasc. 10, 1914., f. 4r-5r. Prijepis pisma objavljen je u: P. Vrankić, Apostolski pohod (vizitacija) Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini 1910. - 1914., 238.

2. MISIJA APOSTOLSKOG DELEGATA PIERREA BASTIENA

2.1. Početak misije i prvi Bastienovi prijedlozi

Kao što je rečeno, Sveta Stolica je slučaj župa pridržala sebi i njegovo ispitivanje povjerila ap. delegatu P. Bastienu. Prema instrukcijama kard. državnog tajnika Merryja del Vala Bastien je trebao utvrditi dvije stvari: 1. što se tiče prelaska župa iz redovničkih u dijecezanske ruke, bi li narod time bio zadovoljan ili barem da nije protivan; 2. što se tiče osnivanja novih župa: a) je li cijepanje franjevačkih župa bilo nužno i je li učinjeno prema kanonskim propisima, b) je li dio koji je ostao franjevačkoj župi dovoljan, c) je li potrebno raditi nova cijepanja, odnosno osnivati nove župe.²⁹ U uvodu druge instrukcije stoji da je nadbiskup Stadler ustanovio mnoge nove župe cijepanjem franjevačkih župa.³⁰ Usput rečeno, nadbiskup je od 1883. do 1911. cijepanjem franjevačkih župa osnovao 12 novih župa slobodnog raspolaganja, i to 11 u Vrhbosanskoj nadbiskupiji i 1 u Banjolučkoj biskupiji.³¹ Ovdje je važno također napomenuti da je započinjanjem apostolske vizitacije nadbiskupu Stadleru oduzeta ovlast osnivanja novih župa, što će se vidjeti kasnije na nekim konkretnim koracima, bez posebne dozvole Svete Stolice, na što je po dekretu *Cum inter* iz 1883. imao pravo. U pregledanim arhivskim spisima o oduzimanju ovlasti nema nikakva spomena pa je logično zaključiti da je ona bila posljedica čina kojim je Sveta Stolica ovo pitanje pridržala sebi.

Kao što je već rečeno, delegat Bastien došao je u Bosnu krajem prosinca 1910. Odmah je razumio da je osnovni problem nesporazuma između nadbiskupa Stadlera i franjevaca pitanje župa. U svom prvom obraćanju kardinalu državnom tajniku 5. siječnja 1911. piše kako nisu samo politička pitanja ona koja su unijela razdor među bosanske i hercegovačke katolike, nego i druga stvar, ne manje važna, a to je pitanje župa, što ima veliku ulogu u ovoj podjeli.³² Nedugo, po dolasku u Sarajevo, o pitanju župa razgovarao je s predstavnicima Zemaljske vlade. Vlada je smatrala da u ovom trenutku ne bi bilo razborito franjevcima oduzimati župe, argumentirajući da to pitanje nije dovoljno sazrelo i da se mora pomno

²⁹ Instrukcija kard. Merryja del Vala delegatu Bastienu u: P. Vrankić, *Apostolski pohod (vizitacija) Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini 1910. - 1914.*, 241.

³⁰ Instrukcija kard. Merryja del Vala delegatu Bastienu u: P. Vrankić, *Apostolski pohod (vizitacija) Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini 1910. - 1914.*, 241.

³¹ V. Blažević, *Stadler i franjevci*, 398.

³² Bastien Merryju del Valu, 5. 1. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 10., 1914., f. 30v.

rješavati. Bastien je primijetio da je ovakav stav Vlade politički motiviran zbog utjecaja franjevaca u narodu.³³

Opširan izvještaj o pitanju župa poslao je kardinalu Merryju del Valu 4. srpnja 1911. Opisavši ukratko i korektno nastanak i razvoj ovog problema, bio je mišljenja da bi ga trebalo definitivno riješiti. Predložio je četiri moguća rješenja. Prvo je da se zadrži *status quo*. Međutim, to je smatrao nemogućim iz razloga što bi se zadržavanjem postojećeg stanja umanjio, odnosno uništio princip autoriteta tj. nadbiskupa. Osim toga primjenom ovog rješenja ne bi se mogla provesti reforma franjevaca, dovelo bi do manjeg broja zvanja za dijecezanski kler i na koncu do zatvaranja sjemeništa jer nadbiskup ne bi imao gdje s novim svećenicima.³⁴ Drugo moguće rješenje bilo je da se primijeni dekret *Cum providentia* od 10. prosinca 1881.³⁵ Premda je u krajnjoj liniji ostavio mogućnost njegova prihvaćanja ipak ga je smatrao nemogućim. Naime, prema Bastienu, prihvaćanje ovog rješenja dokinulo bi dualizam u upravi Nadbiskupije jer bi u ovom slučaju cijeli kler bio podvrgnut „ordinariju”, a ne kao do sada i ordinariju i provincijalu, izbjegli bi se budući sporovi između nadbiskupa i franjevaca, lakše bi se provela reforma Franjevačkog reda i otvorio bi se prostor za buduće dijecezanske svećenike za koje, ostane li postojeće stanja, kako je gore rečeno, nije bilo mjesta.³⁶ Premda bi prihvaćanje ovog rješenja prema Bastienu donijelo mnoge koristi, ipak su postojali, kako ono navodi, i „vrlo teški razlozi” za njegovo neprihvaćanje. Uništilo bi dvije franjevačke provincije jer njihovi samostani i sjemeništa ne bi imali od čega živjeti, dovelo do smanjenja novih redovničkih kandidata, rješenje ne bi prihvatila Vlada i teško da bi ga prihvatili vjernici s franjevačkih župa kao i muslimani i pravoslavci koji nisu skloni dijecezanskom kleru.³⁷ Ovdje se Bastien posebno osvrnuo na muslimane. Smatra-

³³ „Pour ce qui regarde la question des paroisses, le gouvernement est d'avis qu'il serait très imprudent d'enlever actuellement les paroisses aux Franciscains, cette question n'étant pas suffisamment mûrie et ne pouvant être résolue que lentement. Je ne dis pas que le gouvernement n'ait pas eu cela certaines vues politiques, car il sait l'influence des Franciscains sur le peuple.” Bastien Merryju del Valu, 9. 2. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 10, 1914., f. 85v.

³⁴ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 43v-44r.

³⁵ Bastien piše da je *Kongregacija za izvanredne crkvene poslove* ovaj dekret izdala 15. studenog, međutim, dekret je objavljen 10. prosinca 1881. Vidi: M. Drljo, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, 103.

³⁶ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 44v-45r.

³⁷ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 45rv.

jući da je budućnost većine od njih u katoličanstvu, bio je mišljenja da jedino franjevci mogu raditi na njihovu obraćenju, iz razloga što muslimani u njih imaju povjerenje.³⁸ Kao posljednji razlog koji ne pogoduje ovom rješenju bile su političke posljedice koje bi on mogao izazvati. Kako je u to vrijeme trajao sukob između *Hrvatske narodne zajednice*, uz koju su pristajali franjevci, i *Hrvatske katoličke udruge*, uz koju su bili nadbiskup Stadler i dijecezanski kler, bio je mišljenja da bi se ovo rješenje moglo smatrati pobjedom *Udruge nad Zajednicom*, odnosno dijecezanskog klera nad franjevačkim što bi moglo dovesti, ako bi se i postigao mir između ovih posvađanih strana, do još većih nemira.³⁹ O tom rješenju, jer je to bio prijedlog, odnosno zahtjev nadbiskupa Stadlera i dijecezanskog klera, dva je puta u lipnju 1911. razgovarao s nadbiskupom Stadlerom kako bi ga učinio prihvatljivim franjevcima. Stadler mu je obećao da je spreman, kako bi nadoknadio gubitak koji su franjevci primali sa župa, ustanoviti fond koji bi doprinomio samostanima isto onoliko koliko su ranije primali sa župa te da bi u slučaju potrebe cijepanja župa inkorporiranih samostanima nova župa bila redovnička.⁴⁰ Sa ovim Stadlerovim prijedlogom otišao je do provincijala Mišića. Odmah je shvatio, kako piše, da franjevci neće lako prihvatiti ovaj prijedlog. Provincijal mu je dao do znanja da bi prihvaćanjem ovog prijedloga mnogi franjevci napustili provinciju te da se franjevci boje, ako bi se Sveta Stolica odlučila za ovo rješenje, da će Ordinarijat ponovno početi poticati franjevce na sekularizaciju.⁴¹

Ako se ovaj prijedlog ne bi prihvatio, Bastien je predložio treće rješenje kao srednje između dva spomenuta. Prema ovom rješenju trebala bi se napraviti dogovorna, nova i definitivna raspodjela župa tako da se oko franjevačkih samostana okupe redovničke župe.⁴² S ovim rješenjem lakše bi se mogla provesti reforma franjevac. Među-

³⁸ „Si deve riflettere che questi [muslimani] ora sono in uno stato assai critico: per essi si tratta o di morire sia nel paese sia emigrando in Turchia, o di seguire il progresso, il quale, in un tempo più o meno lungo, ne condurrà una buona parte al cattolicesimo. Ora i solo Francescani sono capaci di lavorare in questo senso, a cagione della fiducia che i Musulmani nutriscono verso di loro.” Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 45rv.

³⁹ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 45v

⁴⁰ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 46r.

⁴¹ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 46rv.

⁴² „Ciascun convento costituirebbe un centro intorno al quale un certo numero di parrocchie da determinare di commun accordo tra le due parti sarebbe lasciato ai Francescani”. Bastien Merry del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 46v.

tim, prihvaćanje ovog rješenja ovisi o dobroj volji obiju strana, i to ne toliko, kako piše Bastien, zbog samog principa, nego zbog broja i odabira župa. Sumnjao je da će ovo rješenje biti prihvaćeno i od jedne i od druge strane te je dao četvrti prijedlog, tj. da se rješenje problema prepusti vremenu.⁴³ Dok vrijeme ne riješi problem, predložio je, kako bi otpao Stadlerov prigovor da nema gdje postavljati nove svećenika koji izlaze iz bogoslovije, da nadbiskup razdijeli župu Sarajevo, koja je tada brojila, kako piše Bastien, više od 18 000 katolika, postavi kapelane u župe s više vjernika i osnuje nove župe ili barem kapelanije na istoku uzduž rijeke Drine. Također dodaje kako bi bilo poželjno da nadbiskup odredi koje bi franjevačke župe dijelio u sljedećim godinama, izuzevši one inkorporirane samostanima, kako bi došlo do dogovora s franjevcima.⁴⁴ Župa Sarajevo teško da je (ali nije nemoguće), tada mogla imati više od 18 000 katolika. Prema *Imeniku klera i župa nadbiskupije Vrhbosanske za godinu 1910.*, župa Sarajevo je sa svim pripadajućim selima imala tada sveukupno 15 059 vjernika.⁴⁵ Možda je nadbiskup Stadler i mogao, kad se gleda broj vjernika, razdijeliti ovu župu, ali ostaje nejasno kako je delegat Bastien mislio da bi mogao osnovati nove župe, odnosno kapelanije u istočnoj Bosni uzduž rijeke Drine, kad su tamo postojale već tri župe: Bijeljina, Zvornik i Goražde, u kojima je sveukupno prema spomenutom *Imeniku* iz 1910. bilo 2444 katolika, i to u samoj župi Bijeljina 1616, a u ostale dvije koje su pokrivala čitav prostor istočne Bosne, tj. u župi Goražde (546) i Zvornik (282) samo 828 vjernika.⁴⁶ Činjenica je da nitko razborit na ovako mali broj vjernika, i to u vrijeme neriješenog pitanja uzdržavanja svećenika ne bi osnivao župe. Slična misao o osnivanju župa u istočnoj Bosni nalazi se u jednom pismu banjolučkog ap. upravitelja, biskupa Markovića, inače bosanskog franjevca, što ga je uputio delegatu Bastienu vjerojatno početkom srpnja 1911.⁴⁷ Bastien je ovo pismo priložio uz svoj izvještaj kard. Merryju del Valu 15. stu-

⁴³ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 46v-47v.

⁴⁴ Bastien Merryju del Valu, 4. 7. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 48rv.

⁴⁵ *Imenik klera i župa nadbiskupije Vrhbosanske za godinu 1910.*, Sarajevo, 1910., 115-117.

⁴⁶ *Imenik klera i župa nadbiskupije Vrhbosanske za godinu 1910.*, Sarajevo, 1910., 92-93; 99-100; 109-110.

⁴⁷ „Quare non instituat[ur] [Stadler] ecclesia catholica, quare non instituantur Missiones catholicae apostolicae, si est zelus, in partibus Bosniae et Hercegovinae orientalibus, sed anhelatur vinea jam culta anhelantur parochiae franciscanis vitales, quas sudor, labor et solertia eorum a saeculis fundaverit, erexit et prosperavit?” Marković Bastienu, 6. 6. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 206v. Pismo je datirano 6. lipnja 1911. Međutim, u pismu se spominju

denog 1911. Iz spomenutog pisma vidi se, da su se biskup Marković i delegat Bastien i ranije dopisivali i razgovarali.⁴⁸ Nije nemoguće da je Bastien ideju o osnivanju župa u istočnoj Bosni preuzeo od biskupa Markovića.

Kard. državni tajnik Merry del Val odgovorio je delegatu Bastienu 22. srpnja 1911. da će Sveta Stolica ispitati njegove prijedloge te da će imati u vidu i daljnje napomene koje im bude slao.⁴⁹ Delegat je u tome smislu poduzeo sljedeće korake. Najprije je nastojao uvjeriti provincijala da postigne dogovor s nadbiskupom Stadlerom na temelju njegova 2. i 3. prijedloga. Njegovi naponi ostali su bezuspješni. Provincijal je neprihvaćanje ovih prijedloga pravdao strahom da franjevci prema ovim prijedlozima neće moći uzdržavati samostane i sjemeništa i da će ostati bez zvanja. Prvi razlog Bastien je smatrao neopravdanim jer bi franjevci prema prijedlogu nadbiskupa Stadlera i dalje dobivali koliko i dosad, a za drugi kaže da je povezan s porokom ove provincije u kojoj kandidati ulaze u red s nadom da će dobiti župu.⁵⁰ Treći razlog, koji je čuo od tajnika Provincije, jest da franjevci nemaju povjerenja u Stadlera koji, iako bi mu franjevci prepuštali neke nove župe, to rješenje neće smatrati definitivnim, nego kad-tad će tražiti sve župe.⁵¹ O pitanju župa razgovarao je također s „glavnim dužnosnicima” Ministarstva vanjskih poslova u Beču, gdje je stekao uvjerenje da ni Vlada neće prihvatiti Stadlerov prijedlog. Ona se oslanja na *Konvenciju* iz 1881., gdje je ostala neprecizirana odredba da će novopodignuti dijecezanski kler raditi zajedno s franjevačkim.⁵² Dogovor nadbiskupa Stadlera i franjevaca, kao i dogovor biskupa u Bosni i Hercegovini oko ovog pitanja, smatrao je nemogućim. Biskup Marković bio je izričito protiv bilo kakvog novog rješenja barem za područje Banjolučke biskupije.⁵³ Kao jedino rješenje vidio je da Sveta Stolica donese odluku, nametne je obadvjema

dogadaji koji su se događali tijekom istog lipnja tako da se ovdje vjerojatno radi o grešci. Pismo je vjerojatno trebalo biti datirano 6. srpnja 1911.

⁴⁸ Marković Bastienu, 6. 6. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 206r.

⁴⁹ Ovo se doznaje iz pisma Bastiena Merryju del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247., Fasc. 11, 1914., f. 198r.

⁵⁰ Bastien Merry del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 198rv.

⁵¹ Bastien Merry del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 198v.

⁵² Bastien Merryju del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., 199v.

⁵³ Bastien Merryju del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 198v-199r. 200r; Marković Bastienu, 6. 6. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 206r-207r.

stranama i zabrani im daljnje pokretanje ovoga pitanja.⁵⁴ Međutim, kako piše, i ovo bi bilo povezano s poteškoćama, a ishod ne bi bio siguran. Stoga je bio mišljenja da bi možda bilo najbolje problem riješiti indirektno, tj. najprije provesti reformu u bosanskoj franjevačkoj provinciji. Bio je uvjeren da bi, kad bi se provela reforma, sami franjevci za nekoliko godina napustili župe udaljene od samostana.⁵⁵ Što se tiče nadbiskupa Stadlera, bio je mišljenja da bi se, kad bi na njegovu mjestu bila osoba umjerenija i razboritija u načinu postupanja s franjevcima, pitanje župa lakše riješilo. Na kraju je ponovio da bi se Stadlerov prigovor da nema mjesta za nove svećenike, mogao riješiti osnivanjem novih župa, kako je naznačio u izvještaju 4. srpnja 1911., tj. osnivanjem župa ili kapelanija u istočnoj Bosni, dodavši da je u tom smislu ispravno mišljenje biskupa Markovića.⁵⁶

2.2. Bastienov konačni prijedlog i daljnji koraci

U lipnju 1912. delegat Bastien boravio je u Rimu, gdje se susreo s kardinalom državnim tajnikom Merryjem del Valom. Tijekom ovog susreta bilo je razgovora o župama. Detalje razgovora Bastien ne prenosi, nego samo piše da mu je bila čast Njegovoj Uzoritosti prikazati da bi bilo nužno donijeti rješenje u važnom pitanju župa u Bosni i Hercegovini.⁵⁷ Pretpostaviti je da je kardinal od njega zatražio pismeni izvještaj koji je delegat Bastien sastavio koji dan poslije, 16. lipnja 1912., u Zavodu sv. Anzelma u Rimu. Ukratko je kardinala podsjetio na rješenja koja je predložio u izvješću 4. srpnja 1911. te ponudio konačno rješenje. Stadlerov zahtjev da se sve župe osim onih povezanih sa samostanima proglase župama slobodnog raspolaganja, potpuno je odbacio. Prijedlog da se napravi nova raspodjela župa u smislu da franjevcima pripadnu župe bliže samostanima kako bi se lakše mogla provesti reforma franjevacu, na kojem je ranije najviše inzistirao, također je odbacio. Predložio je da ostane

⁵⁴ „Perciò se si vuol definire la questione definitivamente, non rimarrà altro se non che la Santa Sede imponga ad ambedue partila sua decisione e proibisca di muovere nuovamente di qualsiasi maniera questa questione.” Bastien Merryju del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 200r.

⁵⁵ Bastien Merryju del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 200rv. Reforma bi se prema Bastienu sastojala u okupljanju po najmanje osam franjevacu, bez bolesnih i starih, u svaki samostan, kojih je tada bilo 9 i postavljanju dobrog, umjerenog, razboritog i nadasve energičnog provincijala, ne na tri godine, kako se propisivale konstitucije, nego na više godina, koji će znati upravljati provincijom i zaposliti redovnike u samostanima. Ondje, f. 200v.

⁵⁶ Bastien Merryju del Valu, 15. 11. 1911., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 11, 1914., f. 200v-201r.

⁵⁷ Bastien Merryju del Valu, 16. 6. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 111r.

status quo, s time da se nadbiskupu Stadleru ograniči sloboda osnivanja župa koju je imao prema dekretu *Cum inter* iz 1883. Naime, prema Bastienovu prijedlogu, župe koju su povezane sa samostanima ne bi se mogle dijeliti. Ostale župe, bile one dijecezanske ili redovničke, mogle bi se dijeliti ako postoje kanonski razlozi, tj. velik broj vjernika i velike poteškoće njihova pristupa župnoj crkvi, i ako se njihovu duhovom dobru ne može pomoći postavljanjem kapelana bilo za cijelu župu bilo za njezin određeni dio.⁵⁸

U pregledanim arhivskim spisima na ovaj Bastienov prijedlog nema traga nikakvoj reakciji kard. Merryja del Vala. Ono što se vidi iz daljnje korespondencije, jest da je nadbiskupu Stadleru ostala zabrana osnivanja novih župa bez odobrenja Svete Stolice. U siječnju 1914. molio je preko delegata Bastiena dozvolu Svete Stolice za osnivanje župa Voljice i Maglaj. Župa Voljice trebala je nastati odvajanjem nekih sela od franjevačke župe Gornji Vakuf (Uskoplje), a župa Maglaj, u kojoj je tada živjelo 200 katolika, pripajanjem selâ Komšići, koje je pripadalo dijecezanskoj župi Radunice, i Čusto Brdo, koje je pripadalo franjevačkoj župi Novi Šeher.⁵⁹ Bastien je, prije nego što je poslao upit Svetoj Stolici, zatražio mišljenje franjevačkog provincijala fra Lovre Mihačevića. Provincijal mu je odgovorio da osnivanje župe Voljice, odnosno cijepanje franjevačke župe Gornji Vakuf nije nužno za slavu Božju niti za korist naroda, nego da je čak štetno za župu maticu u kojoj bi se trebala graditi župna crkva. Što se tiče odvajanja sela Čusto Brdo od župe Novi Šeher i njegova pripajanja župi Maglaj odgovorio je da se tomu protiviti pitani narod jer bi ga to odvojilo od rodbine i poznanika, a i ostali župljani i župnik, jer namjeravaju graditi novu crkvu čija bi se gradnja odvajanjem ovoga sela odgodila.⁶⁰ Dobivši provincijalovo mišljenje, Bastien je pisao kard. Merryju del Valu 30. siječnja 1914. U slučaju župe Voljice složio se provincijalovim mišljenjem o štetnosti dijeljenja župe u tom trenutku, te je predložio odgodu osnivanja župe Voljice dok se ne napravi župna crkva u Gornjem Vakufu,

⁵⁸ „Quod attinet divisionem paroeciarum, servatis de jure servandis, sequendae sint hae regulae: dividi non possunt parroeciae conventibus religiosorum franciscalia annexae; pro divisione aliarum parroeciarum, causa canonica, nulla facta distinctiōne inter parroecias saeculares et regulares, habetur tantum ex magna difficultate accedendi ad ecclesiam parochialem aut ex nimia parochianorum multitudine, quorum bono spirituali subveniri nequeat per institutionem vicarii cooperantis sive pro universa parroecia sive pro determinata parroeciae sive parte.” Bastien Merry del Valu, 16. 6. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 113v-114r.

⁵⁹ Stadlerove molbe: Voljice - AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 200rv; Maglaj - AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 198rv.

⁶⁰ Mihačević Bastienu, 27. 1. 1914., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 204r.

a u slučaju osnivanja župe Maglaj nije predložio nikakvo rješenje osim što je naveo da bi trebalo vidjeti kako će se osjećati narod i župnik Radunica, inače dijecezanski svećenik, koji bi osnivanjem župe Maglaj izgubio neke prihode.⁶¹ Kardinal Merry del Val zatražio je 7. ožujka 1914. od delegata dodatne informacije kako bi se Sveta Stolica mogla uvjeriti u prikladnost osnivanja spomenutih dviju župa.⁶² Delegat je zatražene informacije poslao 10. svibnja 1914. Osnivanje spomenutih župa smatrao je neprikladnim i nepotrebним. Kao glavni razlog naveo je gradnju crkava u župama Gornji Vakuf i Novi Šeher, od kojih su se trebala odvojiti neka sela i pripojiti novim župama.⁶³ Državno tajništvo je potom tražilo mišljenje (voto) vjerojatno od *Kongregacije za biskupe i redovnike* s obzirom na to da je potpisnik mišljenja Gennaro Bucerini, koji je u to vrijeme bio konzultor spomenute kongregacije. Bucerini se složio s Bastienovim mišljenjem da bi za sada najbolje bilo odgoditi osnivanje ovih župa dok se ne naprave župne crkve.⁶⁴ Župa Voljice nikad nije osnovana, a župa Maglaj tek 1970.

Konačno rješenje pitanja župa za vrijeme Bastienove misije nije riješeno, što se vidi iz njegova posljednjeg izvješća Svetoj Stolici, odnosno papi Benediktu XV., nakon što je opozvan, 15. prosinca 1914. U dijelu izvješća pod podnaslovom *Pitanja koja treba riješiti* navodi i pitanje župa. Ponovno je istaknuo mišljenje kako se Stadlerov zahtjev da se sve franjevačke župe proglase župama slobodnog raspolaganja mjesnog ordinarija ne može prihvatiti jer bi to značilo propast za Franjevački red u Bosni, što ni Vlada ne bi prihvatila.⁶⁵ Ponudio je „srednji način”, koji bi mogao zadovoljiti nadbiskupa Stadlera. Taj način bio je dogovor oko podjele nekih brojnijih župa, s čime bi se prema Bastienu složio i franjevački provincijal, uz uvjet da se ta podjela obavlja tako da matica ne bude toliko smanjenja da župnik izgubi časnno održavanje, da dogovor bude konačan i da ga potvrdi Sveta Stolica.⁶⁶

⁶¹ Bastien Merryju del Valu, 30. 1. 1914., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 196v.

⁶² Merry del Val Bastienu, 7. 3. 1914., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 192rv.

⁶³ Bastien Merryju del Valu, 10. 5. 1914., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 220r-221r.

⁶⁴ „E quindi mi sembra prudentissima la proposta fatta dal Rvmo. P. Bastien, che cioè si differisca per ora la divisione delle predette due Parrocchie Francescane, fino a che la Chiesa Parrocchiale sia in esse edificata”. Voto – Buccerni, AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 225r.

⁶⁵ Bastien Benediktu XV., 15. 12. 1914. AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1049, Fasc. 445, f. 40r. Hrvatski prijevod: Zoran Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, 588.

⁶⁶ „Vi è tuttavia una via di mezzo per contentare Mgr. Stadler, che così avrà posti per i futuri preti secolari: è un compromesso per la dismembrazione di certe parro-

ZAKLJUČAK

Pitanje raspodjele župa između redovničkog i dijecezanskog klera, odnosno koje župe u Vrhbosanskoj nadbiskupiji ostaju redovničke, a koje slobodnog raspolaganja pojavilo se odmah poslije uspostave redovite crkvene hijerarhije 1881. Na molbu nadbiskupa Stadlera Sveta Stolica je u prosincu 1881. odredila dekretom *Cum providentia* da sve župe osim onih povezanih sa samostanima budu slobodnog raspolaganja. Nakon intervencije bosanskih franjevaca potpomognutih generalnom upravom reda iz Rima i austrougarskim vlastima dvije godine poslije 1883. izdala je novi dekret *Cum inter* kojim je odredila koje župe ostaju redovničke, odnosno franjevačke, a koje redovnici trebaju prepustiti mjesnom ordinariju na slobodno raspolaganje. U dekret je ugrađena konstitucija *Romanos Pontifices*, kojom je mjesnom ordinariju pripalo pravo osnivanja novih župa cijepanjem redovničkih. Ni jedna ni druga strana nije bila zadovoljna dekretom te su pokušale utjecati na Svetu Stolicu da se dekret izmijeni. Nadbiskup Stadler je tražio da se primijeni dekret *Cum providentia*, a franjevci da se iz dekreta izbaci konstitucija *Romanos Pontifices*. Kako je ovaj problem uz ostale (politička neslaganja i kongrua) opterećivao crkveni život u Bosni i dovodio do razmirica i sukoba, Sveta Stolica je 1910. odlučila rješenje ovog pitanja pridržati sebi. U Bosnu je poslala ap. delegata Pierrea Bastiena, koji je stvar trebao ispitati i Svetoj Stolici predložiti moguća rješenja. Delegat Bastien je na ovom pitanju radio od 1911. do 1912., odnosno do 1914. U prvim svojim izvještajima bio je sklon definitivnom rješenju, bilo da se primijeni dekret *Cum providentia* bilo da se napravi nova preraspodjela župa. Ovakvo rješenje odgovaralo je željama nadbiskupa Stadlera. Međutim, njemu su bili protivni franjevci i biskup Marković kao i austrougarska vlast tako da ga je i Bastien zbog toga smatrao nemogućim. U drugom i konačnom svom prijedlogu prema kojem će se ravnati Sveta Stolica delegat Bastien promijenio je mišljenje. Potpuno odbacuje mogućnost primjene dekreta *Cum providentia* kao i novu raspodjelu župe te predlaže da ostane *status quo*, s time da se nadbiskupu Stadleru ograniči sloboda osnivanja novih župa. Ovaj prijedlog je Sveta Stolica, kao što je već napome-

cchie più numerose. [...] Ho già iniziato pratiche col Rmo Provinciale di Bosnia ed io avevo la speranza di condurle a buon fine quando fui richiamato. Il Rmo Provinciale mette però alcune condizioni che io trovo giuste: cioè che la dismembrazione si faccia di tal maniera che la matrice non sia tanto diminuita, che il parroco non abbia più l' honesta sustentata; che il compromesso sia definitivo e confermato dalla Santa Sede." Bastien Benediktu XV., 15. 12. 1914. AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1049, Fasc. 445, f. 40r; Hrvatski tekst: Z. Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, 588.

nuto, prihvatila i po njemu se ravnala do kraja Bastienove misije, a da nije donijela konačno rješenje. Prijedlog, odnosno privremeno rješenje bilo je potpuno u suglasju sa željama franjevaca i austro-ugarskih vlasti, što autora ovih redaka navodi na zaključak da delegat nije imao hrabrosti ići protiv sile i moći. Kroz sva Bastienova izvješća provlači se misao da nijedno drugo rješenje, osim konačno predloženoga, neće prihvatiti franjevci i austro-ugarske vlasti, a nigdje se ne primjećuje misao da ovo konačno predloženo neće prihvatiti nadbiskup Stadler i dijecezanski kler. Istina na kraju je, ali kad je njegova misija bila već gotova, predložio dogovor oko podjele brojnih župa, ali samo ako se s time složi franjevački provincijal.

THE ROLE OF APOSTOLIC DELEGATE PIERRE BASTEIN
IN NON/RESOLVING THE PROBLEM OF DISTRIBUTION OF
PARISHES IN VRHBOSNIAN ARCHDIOCESE (1910 – 1914)

Summary

The paper is divided into two parts. The first part presents a brief history of disagreements between Archbishop Stadler and the Franciscans in Bosnia over the distribution of parishes from 1881 to 1910 and serves as an introductory chapter to the second part of the paper, which deals with the role of the apostolic delegate Pierre Bastien in resolving, or not resolving, the problem of distribution of parishes in the Vrhbosnian Archdiocese during the Archbishop Stadler's time and the apostolic visitation of delegate Bastien, which lasted from the end of 1910 to the middle of 1914. The first part of the paper was made mainly on the basis of the available literature, in which the topic is fairly sufficiently covered, and the second part on the basis of unpublished archival material, mostly from the Vatican Apostolic Archive. Apostolic delegate Bastien was dealing with this issue intensively in 1911 and 1912. He offered several solutions. But, in the end, the status quo remained, with the limitation of Archbishop Stadler's right to establish new parishes, which was in accordance with the wishes of the Franciscans and the Austro-Hungarian government.

Key words: problem of parishes, Vrhbosnian Archdiocese, apostolic delegate Pierre Bastien, archbishop Stadler, 1910 - 1914